

Omgevingskwaliteit

Investeren in een beter

Nederland

'Het oog wil ook wat. We bouwen niet voor 30, maar voor 100 jaar!'
premier Rutte bij de Algemene Beschouwing 2020

Input voor het regeer- akkoord

Geachte
Informateur,

De beste titel van het regeerakkoord is **Omgevingskwaliteit – investeren in een beter Nederland**.

Hoopgevend perspectief

De neiging is groot om de problemen waar de samenleving mee kampt als uitgangspunt te nemen bij het vormen van een nieuwe regeringscoalitie. Die vraagstukken zijn ongekend groot – niet alleen de klimaatcrisis en de afname van de biodiversiteit vragen om onmiddellijke daadkrachtige actie, ook de groeiende maatschappelijke polarisatie, de aantasting van de democratische rechtsorde en de kansongelijkheid moeten met voorrang het hoofd geboden worden.

Een probleem-gerichte benadering ligt voor de hand en oogt krachtdadig. De sectorale aanpak die erbij hoort belemmert echter de integrale oplossing die nodig is: de aanpak van de energietransitie op regionaal niveau (Regionale Energiestrategie) staat bijvoorbeeld op gespannen voet met de door burgers gelegitimeerde bestuursstructuur. Een probleem-gerichte crishouding voedt bovendien het pessimisme en de polarisatie.

Het centraal stellen van een betere omgevingskwaliteit als wenkend perspectief is daarentegen hoopgevend en optimistisch. Wie aan een betere toekomst werkt, ruimt uiteraard onderweg de problemen op die ons nu zo dwars zitten – maar op een manier die bijdraagt aan het integrale doel en er geen belemmering voor vormt.

Omgevingskwaliteit als doel

Vanaf 1 januari is de Omgevingswet van kracht, die naast veiligheid en gezondheid als hoofddoel een 'goede omgevingskwaliteit' wil bevorderen. De Nationale Omgevingsvisie heeft 'omgevingskwaliteit' aangemerkt als een nationaal belang.

De beschrijving van 'Baukultur' in de verklaring van Davos (2018) valt bijna samen met 'omgevingskwaliteit', en de inspanningen van de Europese Unie voor een nieuwe Europees Bauhaus (2020) zijn een perspectiefvolle internationale invulling van omgevingskwaliteit. Het gaat dus om een heel actueel begrip.

Werkend aan die nieuwe kwaliteit moet een serie urgente maatschappelijke opgaven tot stand gebracht worden, liefst in combinatie met elkaar. Het combineren van energieopgaven, circulaire economie, klimaatadaptatie, biodiversiteit, woningbouw en mobiliteitsmaatregelen kunnen, in potentie, de omgevingskwaliteit van Nederland rijker en beter maken; gebeurt het onzorgvuldig, dan bedreigen ze juist de bestaande kwaliteit. De investeringen in deze nieuwe kwaliteitsimpulsen zijn een motor uit de dreigende recessie.

Het bereiken van een betere omgevingskwaliteit is noodzakelijk en mogelijk, maar het gebeurt niet vanzelf. Er zijn, naar onze mening, flinke investeringen nodig in wet- en regelgeving, in opleiding, research en ontwikkeling, in het bevorderen van een nieuwe bouwcultuur en in het professionaliseren van adviesorganen en van participatieprocessen.

Honderd miljoen euro

Naar onze inschatting gaat het om een investering van ca. 100 miljoen euro. Het is een investering met een zeer groot rendement: hij zorgt voor draagvlak voor de energietransitie, voor een aantrekkelijker leefomgeving en dus aantrekkelijk vestigingsklimaat, draagt bij aan een inclusieve en gezonde samenleving; de wetenschappelijke en culturele innovatie hebben exportpotentie en zorgen voor werkgelegenheid.

Premier Rutte pleitte voor 'mooi bouwen', bij de laatste Algemene Beschouwingen. 'Het oog wil ook wat. We bouwen niet voor dertig, maar voor honderd jaar!'

Omgevingskwaliteit levert het wenkende perspectief van een land om trots op te zijn, met voldoende woningen op loop- en fietsafstand van groen. We werken ermee aan het land waarvan we kunnen dromen, dat is veel fijner dan wakker te liggen van de toekomst die we vrezen.

Omgevingskwaliteit

investeren in een beter Nederland

Doorontwikkeling Omgevingswet	Rijksdienst	Instrumenten omgevings- kwaliteit	Bouwcultuur
<ul style="list-style-type: none">- cultuuromslag- bestuurskracht- participatie- publieke/collectieve/private rollen- meerwaardegesprek	<ul style="list-style-type: none">- coördinerend minister omgevingskwaliteit- rijks-expertisecentrum- Rijksbouwmeester- cultureel ontwerp	<ul style="list-style-type: none">- meekoppelfonds- gezonde en veilige omgeving- Europese aansluiting- structureel kwaliteitsadvies	<ul style="list-style-type: none">- permanente dialog over kwaliteit- samenhangend stelsel adviseurs- ontwerp kwaliteit van fabrieksmatige bouw- innovatief bouwproces- ontwerponderwijs

Investeer in doorontwikkeling van de Omgevingswet

De Omgevingswet legt een goede basis voor de bevordering van omgevingskwaliteit. Op onderdelen is een dóontwikkeling van de wet gewenst om te garanderen dat de lange-termijn omgevingsbelangen (publiek) altijd zwaarder wegen dan de korte-termijn investeringsbelangen (privaat).

1. investeer in de **cultuuromslag** op lokaal niveau (van toelatingsplanologie naar uitnodigingsplanologie), inclusief onderwijs en opleiding

2. verbeter de **transparantie** in het proces van vergunningverlening en participatie; stimuleer zogenoemde 'meerwaardeprocessen' waarin belangen gekoppeld worden; verhelder de rolverdeling tussen overheid, markt, collectieven en individuen.
3. leg bij wet vast dat bij elke ingreep in de fysieke leefomgeving een **gesprek over omgevingskwaliteit** wordt gevoerd.
4. stimuleer de ontwikkeling van **omgevingsplannen** waarin 'omgevingskwaliteit' weigeringsgrond is voor vergunningverlening
5. versterk de **bestuurskracht** van gemeenten en provincies; vergroot het lokaal belastinggebied.
6. Stimuleer **ontwerpend onderzoek** bij complexe gebiedsontwikkeling.

Investeer in de rijksdienst

Er zijn recent pleidooien gehouden voor terugkeer van het ministerie van VROM of van een vakminister Wonen. Anderen pleiten voor een meer integraal ministerie voor de Leefomgeving. Wat ons betreft zou het gaan om een **coördinerend minister** voor 'kwaliteit van de leefomgeving' zonder de departementale indeling te wijzigen. De majeure opgave is immers om juist niet terug te vallen in sectoraal beleid, maar om vanuit een gedeelde toekomstvisie geïntegreerde oplossingen te ontwikkelen. De energiestrategie maakt duidelijk dat sectoraal (energie-)beleid vastloopt, wanneer niet van meet af aan de relatie wordt gelegd met bestuurlijke organisatie, ruimtelijke kwaliteit, ontwerpkracht, economie, innovatie, participatie, circulariteit, landschap en het schakelen tussen schaalniveaus.

7. Richt een beleidsondersteunende **Rijksdienst voor ruimtelijke ordening** en ontwerpend onderzoek op, om de kennislacune na het wegvallen van de Rijksplanologische Dienst en de Dienst Landelijk Gebied weer aan te vullen.
8. Versterk de rol van **Rijksbouwmeester, College van Rijksadviseurs** en Atelier Rijksbouwmeester als onafhankelijke adviseurs omgevingskwaliteit ten behoeve van de gehele regering (kabinet én parlement). Het College van Rijksadviseurs legt jaarlijks verantwoording af aan het parlement.
9. Versterk de impulsen voor **biobased en natuurinclusief bouwen**. De belemmeringen op deze terreinen hebben meer te maken met de gevestigde belangen en de gebaande paden, dan met ontbrekende kennis. Versterk het verlangen naar een manier van bouwen die voor de natuur en de biodiversiteit minder desruptief is.
10. Ontwikkel **beleid** ter bevordering van het **cultureel ontwerp** gericht op de fysieke leefomgeving: architectuur, landschapsarchitectuur, stedenbouw, industrieel ontwerp, opdat ontwerpers in staat zijn met de energietransitie, circulariteit en klimaatadaptatie ons landschap en onze steden mooier te maken. Het gaat niet alleen om esthetiek, artistieke vernieuwing, omgevingsgevoeligheid en participatie, maar ook om kennis van markten, productiemogelijkheid en economie.

Investeer in ‘omgevingskwaliteit’

11. Formuleer preciezer wat ‘een goede omgevingskwaliteit’ is. Het is hoofddoel van de wet en het is een nationaal belang, maar niemand weet precies waarover men spreekt. Zonder **helder beeld van ‘omgevingskwaliteit’** kan men niet ingrijpen wanneer andere partijen die kwaliteit met voeten treden. Sterker nog: dan wéét men dat niet eens.
12. **Gezondheid en veiligheid** zijn aspecten van leefomgevingskwaliteit: het gaat daarbij om proactief in plaats van reactief beleid, namelijk om een leefomgeving die uitnodigt tot bewegen en die sociale veiligheid en geborgenheid waarborgt. Nationaal beleid is gewenst om de goede lokale voorbeelden een bredere bekendheid te geven en door te ontwikkelen tot de standaard-werkwijze.
13. Introduceer een revolverend ‘**mee-koppelfonds**’, dat bijdragen levert aan multifunctionele projecten en gevuld wordt met heffingen uit monofunctionele projecten.
14. Koppel de Nederlandse kwaliteitsambitie nadrukkelijk aan recente **Europese ontwikkelingen**, zoals de Verklaring van Davos over Bouwcultuur, de Leipzig-verklaring over duurzame verstedelijking, de ‘No Net Land Take by 2050’-verkenning en het ‘New European Bauhaus’-initiatief van de Europese Commissie.

Investeer in Bouwcultuur

Nederland is van iedereen en iedereen mag meedoen. Door de decentralisatie en deregulering van de Omgevingswet is de verantwoordelijkheid voor omgevingskwaliteit meer dan ooit bij de samenleving gelegd. Nieuwe collectieven (woon- en energiecoöperaties, buurtcollectieven, collectief grondbezit, maar ook in de digitale wereld, financiële wereld en onderlinge verzekeringen) dienen zich aan en de overheid trad terug: we moeten het voortaan sámen doen.

15. Stimuleer de dialoog in de samenleving over bouwcultuur: in de **Nationale Dialoog Bouwcultuur** zoeken talrijke partijen uit de samenleving en uit de overheid naar nieuwe arrangementen om omgevingskwaliteit tot stand te brengen. Voedt deze humuslaag van dialoog en overleg, steun en versterk die zoektocht naar nieuwe arrangementen.
16. Versterk en professionaliseer het **samenhangende stelsel van kwaliteitsadviseurs** op nationaal, regionaal en lokaal niveau en thema-gerichte ruimtelijke kwaliteitsadvieskamers, zoals Q-teams voor klimaatadaptatie, veenweidegebieden, verduurzaming bestaande bouw en dergelijke.
17. Ondersteun de **regionale organisaties voor ruimtelijke kwaliteit** en erfgoed, en betrek hen nadrukkelijk bij de uitvoering van de Nationale Omgevingsvisie.
18. Investeer in lokale architectuurcentra, in het lokale opdrachtgeverschap, in innovatieve aanbestedingstrajecten, in ontwerp-prijsvragen en in het systeem van ‘open oproepen’. Stimuleer daarmee de **lokale en regionale dialoog** over bouwcultuur.
19. Investeer in de **ontwerpkwaliteit** en aanpasbaarheid van het innovatieve ‘conceptuele bouwen’, opdat ook de efficiënte fabrieksmatige nieuwbouw en verduurzaming geen afbreuk doen aan de omgevingskwaliteit.

20. Last but not least is een krachtige investering onontbeerlijk in het onderwijs. Er is dringend behoefte aan **innovatief ontwerp** van hernieuwbare energie-installaties en klimaatbestendige omgevingen. Summerschools, excursies, wetenschappelijke en culturele uitwisseling, post-doc programma's – het zou moeten vibreren van de ontwerp-impulsen die ervoor kunnen zorgen dat Nederlandse ontwerpers opnieuw voorop lopen. Ditmaal niet met Super-Dutch architectuur of Ruimte-voor-de-rivier als exportproduct, maar met oplossingen voor hernieuwbare energie en klimaatadaptatie die door hun schoonheid ons nieuwe paradepaardje kunnen zijn.

Met dit programma kan Nederland vanuit de achterhoede weer terecht komen in de koppositie van Europa op het gebied van omgevingskwaliteit. De economische voordelen van een dergelijke impuls zijn evident, maar veel belangrijker is de bijdrage die ze levert aan de 'brede welvaart' – gezondheid, ontplooiingskansen, de recreatieve mogelijkheden en de belofte van geluk.

Graag denken wij met u mee over de beste wijze om dit programma verder vorm te geven.

Amersfoort, april 2021

Federatie Ruimtelijke Kwaliteit
Oude Fabrikstraat 1 | 2.15
3812 NR AMERSFOORT
T +31 (0)33 303 9820 / (0)6 2655 8481
Contactpersoon: Flip ten Cate
info@ruimtelijkekwaliteit.nl
www.ruimtelijkekwaliteit.nl